

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALAR ONGIGA PSIXOLOGIK TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Nurmatova Fazilat Hujaxmatovna

Namangan viloyati Chust tumani 70-AFCHO 'SM maktab amaliyotchi psixologi

Karimova Yoqitxon

Namangan viloyati Chust tumani 21-maktab amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA : *Avval televizor ixtiro qilinganini hisobga olsak, televizorning insoniyat tarbiyasiga ta'siri beqiyos bo'ldi. Ayniqsa yosh bolalarning oppoq qog'ozdek ongini shakllantirish, uni boshqarish uchun qulay vositaga aylandi.*

Kalit so'zlar: *Televideniya, axborot, dunyoqarash, klip, kompyuter o'yinlari, dasturlar.*

KIRISH

So'nggi o'n yil ichida dunyoda teleko'rsatuvlar hajmi yuzlab marta oshdi. Inson ongini ommaviy axborot vositalari tomonidan manipulyatsiya qilishdan himoya qilish muammosi doimo keskinlashmoqda. Shuning uchun, zamonaviy odam uchun ehtiyoj aniq axborotni idrok etish ko'nikmalari, audiovizual tasvirlarning ma'nosini to'g'ri tushunish va buning natijasida axborot oqimlarini yanada malakali va erkin boshqarish qobiliyati shakllanmoqda. Shu munosabat bilan alohida ahamiyatga ega media-ta'lim jarayonini yanada rivojlantirish intensivligini egallaydi. Bolalik - miyada hissiy me'yorlarni to'plash davri. Kichik maktab yoshidagi bolalarda axloqiy talablar va tushunchalar rivojlanadi, ushbu istaklar asosida qobiliyatlar shakllanadi. Bu muhim jarayon bo'lib, bu yoshdagi bolaning hali o'z axloqiy e'tiqodiga ega emasligi, u asosan atrofidagi odamlarning axloqiy qarashlari va axloqiy fazilatlari asosida boshqariladi. Shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda televideniya bolaning shaxsini shakllantirishga katta ta'sir

ko'rsatmoqda. Ko'p tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kompyuter o'yinlari, ko'ngilochar o'yinlar, dasturlar, televideniya ta'siri ostida ekanligini ko'rishimiz mumkin. Klip – kichik maktab yoshdagi bolalar tafakkurini shakllantiradi, buning natijasida tanqidiy ong darajasi pasayadi, atrofdagi dunyoni idrok etishda, axloqiy va axloqiy qadriyatlar tizimida o'zgarishlar yuz beradi. Shuningdek, axborotni tahlil qilish va sintez qilish qobiliyatida o'zgarish yuzaga keladi. Psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kliplarni o'ylash orqali atrofimizdagi dunyo bir-biridan farq qiluvchi faktlar mozaikasiga aylanadi. Bolaning hissiy sohasi asosida faktlar shuni ko'rsatadiki, xuddi kaleydoskopda bo'lgani kabi, kliplar orqali bir-birini almashtirishiga o'rganib qoladi. Bu jarayon yangi tajribalarni doimo talab qilinadi. Bolaning taassurotlarini ehtiyotkorlik bilan qayta ishlash kerak. Ko'rinib turibdiki, bunday tez jarayonda yuzaga keladigan holatni bola hissiy jihatdan kamroq qabul qiladi. Tashqi tomondan, bu bolaning uzoq vaqt davomida biron bir ma'lumotga diqqatini jamlay olmasligida namoyon bo'ladi. Uni tahlil qilish qobiliyati susayadi. Kompyuter va televizor orqali mozaikadagi shaklga "past, yuzaki" munosabat bildiradi.

Klipli fikrlash, ko'pincha lahzalik idrok haqida fikrlash deb ataladi. Bolaga har qanday vaziyatni tushunish uchun 2-3 daqiqa beriladi va u darhol hamma narsaga muhtojlik sezganda yangi axborot oqimi boshlanganda barcha narsa o'chib ketadi. Klipni fikrlash bilan empatiya, mas'uliyat hissi zaiflashadi; bu turdagi fikrlash bolaning butun bo'lishiga to'sqinlik qiladi, uning shaxsiyatining o'zagini buzadi. Televizorning bolalarga ijobiy ta'sirini xam ahamiyatga olish mumkin. Televizorni tomosha qilish bolalar uchun bir qator afzalliklarga ega. Keling, ulardan ba'zilarini ko'rib chiqaylik.

1. O'yin-kulgi. Bolalar teleko'rsatuvlari bolalarga turli ko'nikmalarni o'rgatadi: qiyin his-tuyg'ularni yengish, tengdoshlar bilan muloqot qilish, qiyin vaziyatlardan chiqishni shakllantiradi. Ko'ngilochar ko'rsatuvlar va viktorinalarni tomosha qilib, bolalarning tasavvurlari rivojlanadi.

2. Ta'lim. Ta'lim dasturlari bolalarni harakatga undaydi. Agar bola an'anaviy o'qitish usullarini yoqtirmasa, ta'lim dasturlari ularni o'rganishning ajoyib usuli bo'lishi mumkin. Bunday dasturlar bolalarda muammolarni hal qilish ko'nikmalarini va analitik fikrlashni rivojlantiradi.

3. Sport. Sport dasturlarini (futbol, basketbol va boshqalar) tomosha qilish bolada sportga va ochiq havoda o'ynashga qiziqish uyg'otishi mumkin. Sport shoulari bolalarni jismonan faollikka, sog'lom turmush tarziga undaydi. Oxir oqibat, bu jismoniy va hissiy farovonlikka olib keladi.

4. Madaniyat. Farzandingiz dunyoni kashf qilishni va sayohat qilishni yaxshi ko'radimi? Madaniy teledasturlar va sayohat dasturlari yordamida u dunyoning barcha mo'jizalari bilan tanishishi mumkin. Turli madaniyatlarni o'rganish bolaning ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. U boshqa madaniyat vakillariga nisbatan bag'rikengroq bo'lib, yanada yaxlit fikrlashni boshlaydi.

5. Ijodkorlik. Televizion dasturlar oziq-ovqat va hunarmandchilikdan tortib musiqa va teatrgacha bo'lgan hamma narsani qamrab olishi mumkin. San'at haqidagi telekanallar va musiqa, san'at va boshqa jarayonlar haqidagi individual dasturlar bolalarni o'z takliflarini topishga va ijodiy bo'lishga undash orqali rivojlanadi.

6. Maktab faoliyati. Mas'uliyatli televizor ko'rish bolaning hissiy holatiga olib keladi. Bu, o'z navbatida, ish faoliyatini yaxshilashga olib keladi. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, axborot va ta'lim dasturlarini tomosha qilgan bolalar o'z tengdoshlaridan o'zlarining akademik muvaffaqiyatlarining ustunligi bilan ajralib turadilar:

7. Zamonaviy texnologiyalar. Televizion kontentga kirish orqali bolalar yangi texnologiyalardan foydalanishni va ijtimoiy tendentsiyalarni kuzatishni o'rganadilar. Televizor orqali bolalar ko'proq jarayonlardan xabardor bo'ladi.

8. Qiziqishni saqlang. Farzandingiz doimiy ravishda uy atrofida yugurib yursa va bir daqiqa o'tira olmasa, unga televizor ko'rishiga ruxsat bering. Bu uni zerikishdan qutqaradi. Bola qiziqadi va televizion kontent jarayoni

bolaning kognitiv sohasini rivojlantiradi. Biroq, bu faqat vaqti-vaqti bilan amalga oshirilishi va odat bo'lib qolmasligiga ishonch hosil qilishingiz kerak.

9. Ijtimoiy rivojlanish. Televizorda ijobiy qahramonlarni ko'rgan bolalar ularning xatti-harakatlariga taqlid qilishga harakat qilishadi. Bu raqobat bilan bog'liq vazifalarga ham, odamlar bilan hamkorlik qilishga ham tegishli. Misol uchun, agar bolaning sevimli qahramoni yaxshi o'quvchi bo'lsa.

Kichik maktab yoshidagi bolaning nutq tafakkuri, o'z navbatida, rivojlanishida orqada qoladi, chunki televizor dasturlarini tomosha qilish va kompyuter o'yinlarini o'ynash, bolaga tashqi yoki ichki nutqdan foydalanish kerak emasligi bilan ifodalanadi. Bolaning nutqi va idrokning yuzakiligi ham, individual taassurotlar qiymatining pasayishiga ta'sir qiladi. Kichik maktab yoshidagi bolalarda uchraydigan o'quv motivlarining shakllanmaganligi. Masalan, bunda o'quvchiga «Maktabda menga yoqadigan narsa» mavzusida rasm chizdiriladi. Agar bola o'quv qurollarining rasmini chizsa, unda o'quv motivi shakllanganligidan, agar o'yinchoq va boshqa narsalarni chizsa, unda o'quv motivining shakllanmaganligidan dalolat beradi. Bu holat o'z navbatida bolaning past o'zlashtirishi hamda o'ziga nisbatan ishonchsizligidan dalolat beradi. Televizordagi ba'zi bir salbiy jarayonlarni ko'rish oqibatida, bolaning ongida maktab fobiyasi yoki maktab nevrozi paydo bo'ladi. Masalan, bolaning sinfdoshlaridan qo'rqishi, o'qituvchisidan ikki baho olishdan qorqishi. Buning asosida bola o'z xulq-atvorini ixtiyoriy boshqara olmasligi. Diqqatini jamlay olmasligi yuzaga keladi. Chunki bunday psixik buzilishlarga uchragan bolalarda maktab dasturini o'zlashtira olmaslik, darslarda sust ishtirok etish, ba'zida umuman maktabga kelmay qolish, o'rtoqlari va tengdoshlari bilan tez-tez nizolarning kelib chiqishi, ba'zan ochiqdan-ochiq janjallashish, qo'lga tushgan narsalar bilan tajovuz qilish, parishonxotir va bee'tibor bo'lib qolish g'azab va jahlning paydo bo'lishi hollari ko'rinadi. Shuning uchun biz ota-onalar, kelajagimiz bo'lgan farzandlarimizning har bir xatti-harakatiga e'tibor qilmog'imiz lozim.

XULOSA

Yuqoridagi oyat va hadis ota-onalarning bola tarbiyasidagi o'rni naqadar kattaligini ochiq-ravshan ko'rsatib turibdi. O'zining ketidan solih farzand qolishini istagan har bir musulmon bolasining tarbiyasiga yoshlikdan juda qattiq kirishishi va uni har qanday zararli tashqi ta'sirlardan himoya qilishi kerak. Axir bog'bon ham gulni kichkinaligidan avaylab-asrab o'stirayotib, hayvonlardan saqlash uchun atrofni to'siq bilan o'raydiku. Agar bir gul shuncha e'tibor talab qilsa, mittivoylarning bunday e'tiborga bo'lgan ehtiyoji naqadar katta ekan. Biz bolalarni butunlay televizordan mahrum qilish kerak degan fikrdan yiroqmiz, aksincha ba'zi shunday ko'rsatuvlar borki ular bolalarga dunyoqarashning shakllanishida juda foydali bo'ladi. Biz bolalarimizga chet el mahsulotlarini hazm qildirishni to'xtatib, o'z milliyligimiz, din-diyonatimiz va urf-odatlarimizga to'g'ri keladigan mahsulotlarni o'zimiz ishlab chiqarishimiz kerak demoqchimiz. Buning uchun har qanday imkoniyat bor. To'g'ri bu vaqt va harajat talab qilishi haqiqat. Xo'sh, nima bo'libdi, kelajagimiz poydevorlari bo'lgan bolalar uchun har qancha harajat qilsak arziydi. Agar biz avvalgidek Imom Buxoriylar, Imom Termiziylar, Samarqandiy va Xorazmiylar chiqishini chin dildan istasak, bolalarimizni ularning onalari tarbiyalagani kabi tarbiyalashimiz, ulardek sidqi dildan xizmat qilishimiz kerak. Oynai jahonda ko'rayotgan teleko'rsatuvlariga e'tibor qilgan holda, yoshiga mos keladigan ko'rsatuvlarni ko'rishga ruxsat berishimiz lozim, zero farzandlarimiz bizning ertamiz davomchilaridir. Shundagina ko'zlangan maqsadga yetishishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Беруний А.Р. Рухият ва таълим - тарбия хакида. - Т.: Ўқитувчи. 1992.
2. Волков Б.С. Психология детей младшего школьного возраста / Б.С. Волков. - Москва : Кнорус, 2016. - 348с.

3. Аскарлова Н.А. Диккат етишмаслиги ва гиперактивлиги синдромидаги психокоррекцион машғулотларнинг ўзига хослиги. // Maktab va Hayot. –

Toshkent, 2011. № 8. – Б. 7 – 8. (19.00.00. №3)

4. Аскарлова Н.А. Кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларнинг билиш жараёнларини коррекциялашга доир. //Педагогика. Илмий - методик журнал, № 4, Тошкент, 2015. Б- 48-53.

5. Журакулова Д.З. Шарқ мутаффаққирлари асарларида сахийлик ва хасислик муаммоси// Шахсда илмий дунёқараш ривожланишининг психологик имкониятлари ва тарбиявий жиҳатлари: Республика илмий-амалий конференция материаллари. – Тошкент, 2019. – Б.248 -8252.

6. Журакулова Д.З. Психологическое особенности психопрофилактики жадности // Психология. – Бухоро, 2019. – №3. – Б. 113-115. (19.00.00. №5).

7. Abdivalievna, A. N. (2022). PSYCHOCORRECTION OF BEHAVIORAL AND

EMOTIONAL FIELDS IN CHILDREN WITH ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVE. British Journal of Global Ecology and Sustainable Development, 10, 132-137.

8.